

POPIS PUBLICZNY UCZNIÓW

SZKOŁ DEPARTAMENTOWYCH

WARSZAWSKICH

POD DOZOREM XX. PIARÓW.

*Odbywać się będzie Dnia 22. 23. i 24. Lipca
z rana od godziny 7. do 12.*

na który zaprasza

PRZEŚWIETNĄ PUBLICZNOŚĆ

IMIENIEM NAUCZYCIELI Y UCZNIÓW

X. EDWARD CZARNECKI

Rektor Szkół.

W W A R S Z A W I E 1813.

INSTYTUT

BADAŃ LITERACKICH PAN

BIBLIOTEKA

00-330 Warszawa, ul. Mowy Świat 72

Tel. 25-68-63

20.043

NA samym wstępie Programatu moiego zaspokajając badania osób wielu, troskliwych o gruntowne oświecenie Młodzieży powtarzam, com już w roku przeszłym oświadczył, iż Szkoła nasza przez wyrok Naywyższej Władzy Edukacyney, w rzędzie Szkół Departamentowych Xięstwa Warszawskiego iest umieszczona. Nauczyciele zatem przy nię się znajdujący w dawanu Języków, Nauk, Umiejętności i Kunsztów stosują się do Planu od Prześwietney Dyrekcyi Edukacyi Publiczney na ten gatunek Szkół w roku terażniejszym urzędownie wydanego.

Nim przystąpię do wyszczególnienia prac odbywanych w ciągu roku szkolnego przez nauczycieli téj Szkoły po wszystkich *klassach*, wyłożę pierwey w krótkości, *iakiego losu ta Szkoła doznawała.*

Chociaż dobro młodzieży i względ na zdrowie Nauczycieli wymagały określenia liczby Uczniów mających bydź w każdej z osobna klassie, z tém wszystkiém liczba zgromadzonych do Szkoły naszey młodzieńców w pierwszém półroczu 490. wynosiła, iak Rapport u Prześwietney Dyrekcyi Edukacyney na początku Marca roku bieżącego złożony dowodzi. Pomimo czynionych przełożeń trudno było Rodzicom odmówić miejsca dla ich dzieci pragnących uczyć się pod naszym dozorem. Rozdzielona młodzież na Klasy według potrzeby, ledwie zatrudnienia swoje z Nauczycielami rozpoczęła, kiedy przez wypadki wojenne w miesiącu Październiku roku zeszłego, a potem w Styczniu roku bieżącego, kilkudziesiąt Uczniów zwoli Rodziców do domów swoich dla bezpieczeństwa oddalić się musieli.

Takowe wypadki nie są przyjemne dla Nauczycieli prawdziwie przywiązanych do dobra publicznego, które się powiększa przez dobre wychowanie i oświecenie młodzieży. Nie dość na tem nieszczęściu, nowa a okropna klęska wcisnęła się nagle do Instytutu naszego. W śródku albowiem miesiąca Listopada Professor Literatury Polskiej, Religii, Języka Greckiego i Matematyki, *X. Antoni Młochowski* Członek Zgromadzenia Pi-

fiarskiego gwałtowną chorobą przyciśnionym został. Biegli w swojej sztuce lekarze przez szacunek i przyjaźń dla niego, wszelkich używali potrzebnych środków, aby go do zdrowia przywrócić mogli, do czego i nasze najszczerze łączyły się życzenia. Jednakże moc choroby przemogła nad kwitnącym chorego wiekiem, umiętnością lekarzy i naszą około niego troskliwością. Na dniu albowiem czternastym Stycznia r. b. we dwudziestym siódmym roku życia przeniósł się do wieczności z powszechnym i dotąd niezmnieszonem Zgromadzenia i Uczniów żalem. O stracie tak wielkiej, iaka poniosł Instytut w jego osobie, nigdy zapomnieć nie można. Gdyż przymiotami i nauką potrzebną do stanu nauczycielskiego zbogacony, przy moralności prawdziwej posiadał ducha gorliwości w uczeniu i stałe przywiązanie do obowiązków, którym się dobrowolnie i przez własny wybór poświęcił, i w ich pełnieniu właściwe ukontentowanie znajdował.

Skoro moc choroby górę brać zaczęła nad naszym szacownym *Młochowskim*, w najgwałtowniejszej dla Szkoły potrzebie *JX. Kaietan Madaliński* już dawniej w wydziale Edukacyjnym znakomite mający zasługi, i *JP. Ignacy Stankowski* znany z swoich prac Nauczyciel, powodowani szacunkiem dla Zgromadzenia i osobistą przyjaźnią dla niektórych jego Członków, dwie trzecie części godzin na siebie przyjęli. Pierwszy stałe wspiera nas swoją usługą w Klasie IV, V. i VI. za co mu publicznie najszczerzą wdzięczność oświadczam. Lecz drugi musiał nas w Marcu opuścić, oddalając się za granicę z synem *JW. Hrabi Ossolińskiego* Prezesa Sądu Apellacyjnego. W tym smutnym wypadku dla Szkoły ofiarował nam chętnie pomoc swoją *JX. Paweł Chrzanowski* Professor Literatury Polskiej i Łacińskiej w Konwiktie Piiarskim Warszawskim, przyjmując Literaturę Polską w Klasie V. i VI.

Tak częste odmiany nie są przyjemne dla Instytutu Szkolnego, bo i Nauczyciele i Uczniowie pewny a nieuchronny ponoszą przy tém uszczerbek. Wszystko iednak uledez musi potrzebie. Język Francuzki w Szkole naszej dawał między innymi Nauczycielami *JPan Jan Vanin* w Klasie II. III. i IV.

Z końcem Grudnia roku zeszłego interesa 'prywatne skłoniły go do uwolnienia się od prac w naszym Instytucie. Zastąpił miejsce jego od dnia 1go Stycznia roku bieżącego JP. *Xawery Nicole* rodem Szwaycar, trudniący się od lat szesnastu w kraju naszym po różnych Domach Obywatelskich Edukacją prywatną. Posiadając przy języku Francuzkim, Polski, Niemiecki i Łaciński, jest równie jak JP. *Bruck* dla Uczniów użytecznym i gorliwym w pełnieniu swojej powinności.

Dzięki przychylnemu dla młodzieży uczący się losowi, iż w czasie nayprzykrzejszego nacisku mnóstwa wojskowych różnych Narodów i stopni do naszych murów, przez co i Klasy niższe przez czas niejaki były zajęte od żołnierzy straż główną utrzymujących, zdołaliśmy utrzymać ją w porządku przy pracach zwyczajnych i ochronić od rozsyпки. My sami prawie od roku zostawieni bez funduszu do życia dla niedostatku pieniędzy po kassach krajowych, wśród przykrych częstokroć zdarzeń w materji kwaterunkowej i zgryzot nieprzerwanych, mieściliśmy według możności młodzież po różnych kątach gmachu naszego, chociaż z największą naszą niewygodą i przykrością, aby przez nas nie ucierpiało dobro publiczne. Uczęszczało do Szkoły naszej w drugim półroczu 446. Uczniów, nie licząc 20. młodzieńców, którzy ku końcowi roku szkolnego przybyli, końcem oswoienia się na rok przyszły z ustawami szkolnemi.

Dla załatwienia potrzeb w Szkołach wszelkiego gatunku, Naywyższa władza Edukacyjna opłatę roczną od Ucznia w Szkole Departamentowej Zł. Pol. Dwadzieścia Cztery zaleciła. Gdy jednak z powodu tej uchwały ze strony Rodziców nieraz zachodzą trudności przykre dla Rektora, dlatego przymuszonym się widzi umieścić w tym Programmacie wyjątek z Instrukcyi względem opłaty od Uczniów wydanej przez Prześwietną Dyrekcyą Edukacyjną pod dniem 29. Stycznia 1812.

§. 4.

„W Szkołach Departamentowych każdy Uczeń płaci rocznie Zł. Pol. 24. dwiema ratami po Zł. Pol. 12.”

§. 6.

„Przed zaczęciem każdego półrocza szkolnego Uczniowie mający chodzić do Szkoły, prezentowani będą Rektorowi przez swoich rodziców, opiekunów lub ich zastępców do examinu i zapisu; przy czém zaraz stosowną kwotę złożą i na nią kwit odbiorą, który przez Ucznia pierwszy raz do Szkoły w każdym półroczu przychodzącego, ma być okazany Professorowi, bo bez takowego kwitu Uczeń do Szkoły przyjętym być nie może.”

§. 7.

„Od opłaty téy mogą być uwolnieni synowie bardzo ubogich rodziców, dający niewątpliwe dowody znakomitey zdatności i wielkiey ochoty do nauk, tak, iż się po nich z pewnością spodziewać można, że wyjdą na ludzi światłych, i użytecznością dla kraju, a mianowicie dla Szkół wywiezywać się będą z doznanego dobrodzieystwa.”

§. 8.

„Chcący zyskać takowe uwolnienie od opłaty Rodzice, udadzą się z prośbą do dozoru właściwego. Do téy prośby przyłączą;

a, Zaświadczenie urzędowe swego ubóstwa, to jest z miast od Prezydentów Muncypalności lub Burmistrzów, ze wsi od woytów z wyciśnieniem pieczęci urzędowey *respective* Urzędników wspomnianych.“

b, Dowody i zaświadczenia odbytey dotąd nauki, jeżeli już jaką brali i sprawowania się.”

„Dozor zasiągnąwszy opinii Rektora téy Szkoły, do której się wpraszaią, jeżeli ta okaże się za Uczniem, wyda temuż uwolnienie od opłaty na idące półrocze. Jeżeliby zaś Rektor dał opinią przeciwną, powinien ją przed dozorem należycie usprawiedliwić.”

§. 9.

„Uwalniania co półroku mają być odnawiane, a zatem wcześniej przed zaczęciem nowego półrocza Rodzice lub Opiekunowie prośbę swoją do dozoru podać powinni z przyłączeniem opinii Rektora.”

Tę ustawę względem bpfaty szkolney podawszy do wiadomości, nie można zamilczeć obojętnie dostrzeżenia od lat wielu stwierdzonego doświadczeniem, iż dla Ucznia Klasy V. i VI. nic bardziéy nie staie się przeszkodą do należytego doskonalenia się w naukach i postępku w obyczajach, iak dozór prywatny przez nich przyymowany nad Uczniami klas niższych. Obowiązkiem albowiem domowym zaięci, poświęcając się dla pewnego zysku obowiązkom Dozorców młodzieży z mnieyszą usilnością odpowiadają pracy nauczycielskiéy dla ich dobra poświęconéy, a częściéy nawet zysk mają nad własne oświecenie zdobiące szczególniéy człowieka przekładają. Całe przeto Zgromadzenie Nauczycielskie zgodziło się na to, aby żaden z Uczniów Klasy V. i VI. nie mógł być Dyrektorem domowym i Korrepetytorem, póki Klass wszystkich z zaletą nie skończy. Gdy się zdatnym okaże, może zostać przy Szkole do czasu pewnego i uzyskać dozór nad Uczniami, którzy potrzebować będą iego pomocy, lecz obowiązany zostanie stosować się do przepisów iakie Prześwietna Dyrekcyja Edukacyjna względem Korrepetytatorów w swoich ustawach na Szkoły wydała.

Jak iest potrzebna między młodzieżą uczącą się emulacya łatwo każdy mógł się przekonać, kto w iéy gronie część życia swojego przepędził. Chcąc korzystać z téy do dobrego działania sprężyny po upłynionym kilkotygodniowym czasie obrachowawszy każdéy Klasy zasługi z dzienników i rapportów miesięcznych wyięte, Klasy najbardziéy zasłużoną, iako celującą ogłaszamy. Na ten chlubny, a dla nas przyjemny zaszczyt pierwszeństwa od Września do Nowego roku Klasa Trzecia, od Nowego roku do Zapust Klasa Piąta, od Zapust do Wielkiéynocy Klasa Czwarta, od Wielkiéynocy do Zielonych Świątek

Klasa Druga oddziału A. od Zielonych Świątek ku początkowi miesiąca Lipca Klasa Czwarta iak naysprawiedliwiey zasłużyły.

Jeszcze na iednę okoliczność Prześwietnéy Publiczności objaśnienie winienem. Pytano się mnie nie raz, czemu przy Szkole naszéy znajduie się teraz więcéy obcych Nauczycieli, niż ze Zgromadzenia Piiarskiego. Pochodzi to z niedostatku osób w Zgromadzeniu Piiarskiém, gdzie szczupłość funduszów, a wielość pracy nieustannéy, od długiego w niém zostawania nie iednego odstręcza. W saméy rzeczy przy Szkole naszéy Departamentowéy mającéy oprócz Klass sześciu, po dwa oddziały wKlassie iwszéy i drugiéy, i czterysta kilkudziesiąt Uczniów, gdzie na tydzień godzin 250. w drugim półroczu przypadało, całe grono Nauczycielskie przez rok szkolny składaiące się z osób 19, kilku tylko zawiera członków Zgromadzenia Piiarskiego, iak się z następuiacey listy okazuiie..

Ze Zgromadzenia Piiarskiego :

1. *Edward Czarnecki* Rektor Szkoły, Professor Religii, i Moralności w Klasie Pierwszéy, a stylu Polskiego w Klasie Czwartéy.
2. *Jan Bystrzycki* Professor Fizyki, Chimii, Historii naturalnéy, Astronomii, Zastępca Professora Matematyki w Klasie V. i VI.
3. *Antoni Młochowski* Professor Literatury Polskiey, Religii i Moralności, Matematyki do dnia 19. Listopada r. z. na mieyscu iego iest *Paweł Chrzanowski* Professor Literatury Polskiey od 1. Marca w Klasie V. i VI.
4. *Walenty Makulski* Professor Historii Powszechnéy, Literatury i Języka Łacińskiego i Greckiego.
5. *Woyciech Garsczyński* Professor Polskiego i Łacińskiego Języka, Religii, Moralności, i Rysunków.
6. *Dyzmas Grocholski* Professor Polskiego i Łacińskiego Języka, Religii, Moralności i Botaniki.
7. *Kazimierz Działkowski* Professor Łacińskiego Języka, Arytmetyki, Algiebry i Jeometryi w Klasie III. i IV.

— 9 —

Przybrane Osoby do spólnéj pracy:

1. *X. Madaliński* od 1. Grudnia r. z. Professor Literatury Polskiej w Klasse IV. Religii i Moralności, w Klasse IV. V. i VI.
2. *X. Antoni Grunert* Professor Literatury i Języka Niemieckiego we wszystkich Klassach.
3. *P. Jan Roszkowski* Professor Języka Łacińskiego i Prawa w Klasse IV. V. i VI.
4. *P. Ignacy Stankowski* był od 1. Grudnia r. z. do 1. Marca r. b. Zastępcą Profesora Literatury Polskiej w Klassach IV. V. i VI.
5. *P. Franciszek Jasiński* Nauczyciel Języka Polskiego, Francuzkiego, Łacińskiego i Historji Polskiej.
6. *P. Dyonizy Lanckoroński* Nauczyciel Języka Łacińskiego, Historji Polskiej i Jeografii.
7. *P. Augustyn Buchartowski* Nauczyciel Języka Polskiego, Jeografii i Historji naturalnéj.
8. *P. Piotr Bruck* Nauczyciel Języka i Literatury francuzkiej, w Klasse V. i VI.
9. *P. Ławery Nicole* Nauczyciel Języka Francuzkiego w Klasse II. III. i IV.
10. *P. Jan Podbielski* Nauczyciel Kaligrafii.
11. *P. Alexander Maierski* Nauczyciel Rysunków.
12. *P. Tadeusz Wagner* Nauczyciel Języka Polskiego, Arytmetyki, Rysunków i Kaligrafii.
13. *P. Marcin Wyszniacki* przybrany od Wielkieynocy do grona Naszego Nauczyciel Języka Polskiego, Francuzkiego i początkowéj Geometrii w Klasse II.

Z Nauczycieli przybranych *P. Franciszek Jasiński* po kilkoletniéj pracy w Szkole naszéj z końcem roku szkolnego oddała się od nas inny stan sobie obrawszy. Pamięć przywiązania iego do naszego Instytutu, nigdy w umysłach naszych nie wygaśnie.

To poprzedniczo powiedziawszy o losie Szkoły naszéj do

wyszczególnienia Nauk dawanych w ciągu roku szkolnego przystępuie.

I.

JĘZYK Y LITERATURA POLSKA.

KLASSA Iwsza. Nauczyciele we dwóch Oddziałach tęg Klaszy byli P. *Buchartowski* i P. *Wyszacki*. — Wprawiano Uczniów tęg Klaszy w wyraźne, ciągłe i dobitne czytanie. — W porządne powtarzanie treści rzeczy czytanych; do czego użyto Xiążki na Szkoły Elementarne przepisany, pod tytułem: Nauka Czytania.

Z Części i wszęg Grammatyki Narodowęg X. *Kopczyńskiego* wyjaśnili Nauczyciele Uczniom we wszelkich względach ośm części mowy ludzkięg — Zastanawiając szczególnię uwagę Uczniów nad Imieniem, Zaimkiem i Słowem. —

Dla wprawy w dobre wymawianie i kształcenie głosu, nznaczane sobie mieli Uczniowie, raz Bayki łatwieysze z *Krasickiego*, drugi raz wyciątki z innych Pisarzów do wieku i poięcia stosowne.

W początkach roku szkolnego pisali formy Przypadkowania i Czasowania — Późnięg Powiastki w Klassie opowiadane. — Nakoniec wiersze łatwieysze na mowę niewięznanę przerabiali. —

KLASSA II. Nauczyciele we dwóch Oddziałach tęg Klaszy X. *Garsczyński* i X. *Grocholski* — Przez cztery godziny w tygodniu temu językowi poświęcone, staraniem było Nauczycieli dać gruntownieysze wyobrażenie ośmiu części mowy, iuż w Klassie poprzedzaięcęg słyszanych, i wprawiać Uczniów w dokładnieysze czytanie, rozbiór i urabianie głosu. Za wzór do tego służyły Bayki i Powieści *Krasickiego*, Pieśni *Karpińskiego* niższego rzędu, Spiewy Narodowe i Zabawki *Osińskiego*.

Z Grammatyki części IIgięj ułatwili Nauczyciele Uczniom następujące Rozdziały: o Rodzaiowaniu Rzeczowników żywotnych i nieżywotnych — o Rodzaiach Przymiotników i Stopniowaniu tychże — o Postaciach Grammatycznych — Nakoniec o Przypadkowaniu Imion i Czasowaniu Słów wraz z Uwagami do tego przyłączonemi. Wreszcie wytłumaczyli w krótkości Naukę o Pisowni Polskiej. —

Na zabawy prywatne prócz treści rzeczy czytanych lub słyszanych, pisywali Powieści, Biletę i Listę w potocznych materyach —

KLASSA III. Z Grammatyki na tę Klasse przeznaczony, Wytłumaczono Uczniom Rozdziały następujące. O wewnętrznem wyrazów znaczeniu — o Przenośniach — o Źródłosłowie — o Słoworodzie — o Poznaniu Myśli — Przypadków — Postaci — o Składni Zgody — Rządu i Szyku w Polszczyźnie.

Na potwierdzenie podanych Uczniom prawideł, iako też dla wprawy w Deklamacyę zalecane były do nauczenia się na pamięć, z Pisarzów Oczystych, Planem od Prześwietney Dyrekcyi Edukacyney wskazanych, piękniejsze co do stylu i myśli wyiatki; iako to: z Podroży *Krasickiego*, — z *Trenów Jana Kochanowskiego*, z *Sielanek Naruszewicza* i innych, z *Karpińskiego*, *Kniaźnina*, *Trębeckiego*, — z *Listów Golańskiego* i t. d.

Dla nabrania wprawy w styl listowy i opowiadający, czytali Uczniowie *Krasickiego* Tom VI. i *Dzieła* wydanego przez S.S. pod tytułem wzory Biletów, Listów i Memoryałów w różnych materyach Tom Iwszy.

Roboty domowe naznaczane były stosownie do Klasy, wieku i Planu. 1. Listy przyjacielskie w materyach częścięj wydarzać się mogących w towarzystwie; iako to, z *Prosbą* — z *Podziękowaniem* za wyświadczoną łaskę. — z *Doniesieniem* — *Powinszowaniem* — *Pożegnaniem* i t. d. 2. Opisy historyczne po większey części z dzieiów Narodowych czerpane. *Wjazd tryumfalny do Wiednia Jana III. po wybawieniu Niemiec z niewoli Tureckiej.* — *Przypadek Xięcia Koreckiego w Stambule.* —

Waleczność Zelisława w bitwie z Morawcami i t. d. 3. Życia niektórych rodaków, cnota, nauką i usługami w oyczyźnie wstawionych. Prócz tego, tłumaczyli z obcych języków na rodzowity, a szczególniey z Łacińskiego opisy piękniejsze z dzieł Cyserona i innych. — Na tę naukę miał Professor *Makulski* dwie godziny w tygodniu przeznaczone. —

KLASSA IV. Po wyłożeniu w krótkości nauki o Jloczasię Polskim i przytoczeniu niektórych uwag nad gatunkami Poezyi w Klasse poprzedzaiącęj dawanemi, rozebrali Uczniowie wraz z Nauczycielem własności Wierszopistwa Polskiego, co do przymiotów zewnętrznych, a stwierdziwszy wyjaśnione prawidła przykładami iakich starczy Grammatyka narodowa; przystąpiono do uwag nad Rymotworstwem wewnętrznem w mniejszych rodzajach Poezyi. Wykładano przymioty stylu i ducha *Bayki, Sielanki, Satyry, Epigrammatu i Pieśni* w niższym tonie. Wskazując oraz Uczniom kolejno stosowne przykłady do każdego rodzaju z Tomu II. wyboru poezyi.

Styl mowy niewiązaney. — Powtórzywszy reguły grammatyczne w Klasse III. iuż roku poprzedzaiącego słyszane, zaczęli Uczniowie rozbierać teorię Listów i Memoryatów w wyższych materyach; Wyłuszczone naprzód przymioty stylu listowego w różnych względach, po czem czytano przykłady do rzeczy stosowne, iakich starczyły książki I. pod tytułem *Wzory Biletów, Listów i Memoryatów* z przydatkiem uwag o stylu listowym Tomu IIgi. 2. X. *Golańskiego od Prześwietney Dyrekcyi* zalecona. — Po przytoczeniu nakoniec różnych wzorów w mowie niewiązaney, z *Pisarzów Narodowych*, dane były uwagi w krótkości i o innych rodzajach stylu. —

Na ćwiczenia prywatne przekładali naprzód Uczniowie z obcych języków a szczególniey z Łacińskiego na oyczysty: Opisy w wyższym stylu — Mówki pomniejsze całkowicie lub urywkowo — Robili podobneż — Pisali Listy, Prośby i Memoryaty w materyach podanych przez X. Rektora *Czarneckiego*. — Nie zaniedbali także doświadczać sił swoich w mowie wiazaney

częścią tłumacząc obrane do gustu wyiątki z obcych języków, częścią tworząc z własnéj imaginacyi rzeczy nowe.

Nauczycielami byli wtéy Klasse ś.p. X. *Młochowski*, daléy P. *Stankowski*, nakoniec X. *Madaliński*.

KLASSA. V. Professor X. *Chrzanowski* wyłożywszy Uczniom ogólne własności stylu, starał się różnicę i właściwość trzech iego gatunków dokładniéy oznaczyć na odczytanych z rozbiorem przykładach, wyiętych z Pisarzów Oczysztych. — Czynnione uwagi poparł prawidłami Konarskiego, Gołańskiego i innych.

Rymotwórstwo. — W pierwszym półroczu X. Professor *Młochowski* czynił uwagi podług Domairona nad pieśniami wyższego rzędu przytaczając stosowne do tego przykłady, z wyboru Poezyi części II. i z innych Pisarzów, szczególniéy zaś rozbierana była Oda do czasu, przez Naruszewicza. — Prze czytano o Rymotwórcach Polskich z Krasickiego Tom III. od początku zaczawszy aż do czasów Naruszewicza. — Professor X. *Chrzanowski* idąc za planem poprzedzającego, tłumaczył własności Heroidy i Komedyi: a razem rozbierał pisma w téj mierze, częścią z oczysztych, częścią z starożytnéy i nowszéy Literatury.

Zatrudnieniem prywatném Uczniów były tłumaczenia mów i czynów z łacińskiego języka na rodowity. — Robienie podobnych w materyi od Profesora podanéy. — Jak np. Myśli Gliniskiego — Mowa Bolesława Krzywoustego, do 100 żołnierzy, napadniętego od Pomorzan. — Cień Cezara do Brutusa. — Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas regumque turres. — Winniśmy posłuszeństwo Rządowi. — Mowa Annibala do żołnierzy przed bitwą pod Zamą. — Heroida, Montezumy do Korteza, tłumaczona z Francuzkiego i t.d.

KLASSA VI. Wymowa. Odczytawszy X. Professor *Młochowski* wzory z Górnickiego. — Orzechowskiego, Skargi i innych mówców Narodowych tak oryginalnych iako też tłuma-

czonych — Popartł one uwagami z prawideł o Krasomowstwie, z Konarskiego, Domairona i Golańskiego czerpanemi. — Zatrudnił potém uwagę Uczniów wymienieniem Pisarzów i Mowców, iakich liczy naród Polski, do czego był mu pomocą rękopism Załuskiego. — Do tego rzędu należące dzieło Dantyska pod tytułem Myśli o pismach Polskich przeczytano. —

W drugim półroczu w dwóch godzinach na tydzień X. *Chrzanowski* zatrudniał Uczniów objaśnieniem własności stylu historycznego w ogóle i w szczególności, dał poznać sposób opisywania charakterów — Biografii i Historii w właściwem znaczeniu, łącząc w każdym względzie Literaturę oyczystą. Dzieła historyczne Naruszewicza dostarczały przykładów do czynienia uwag stosownych.

Wierszopistwo. — Czytając Eneidę Wirgiliusza różnych tłumaczów wraz z oryginałem; czynili Uczniowie z Profesorem uwagi nad przymiotami i duchem wiersza bohaterkiego, iakich im Część II: wyboru poezji i dzieła Domairona i Golańskiego starczyły. — Pisarzów wiersza bohaterkiego, tak narodowych iako też i obcych poznawszy, pouczyli się napamięć: Mowy Eneasza do Dydony. — Opisu burzy — Mowy Eneasza do towarzyszy z xięgi I. Wirgil. tłumaczenia Dmoch: — Okazanie się we śnie Hektora Eneaszowi z xięgi II. — Opisu Polifema z xięgi III. — Wyrzutu Dydony Eneaszowi z xięgi IV. — Opisu piekła z xięgi VI. — z Farsalii Lukana — Charakter Katona: tłumacz: Bardzińskiego i t. d. Professor *Chrzanowski* w drugim półroczu wy tłumaczywszy Uczniom Prawidła Poezji Dramatycznej z ięgi Literaturą, rozbierał Traiedyę pod tytułem Zaira, z której piękniejsze miejsca do naśladowania wskazał. —

Na domowe roboty, podawane były Uczniom do wypracowania materje w rozmaitych względach, np. Nasiona nauk są cierpkie, lecz ich owoce przyjemne. — Ten najszczęśliwszy z ludzi, który się przykłada do uszczęśliwienia drugich. — Słuszną i godziwą jest rzeczą, starać się dobrými drogami, o uwiecznienie pamiętki imienia swego. — o Potrzebie karności w wojsku — o Potrzebie podatków — Zbyteczne rozumienie o swęj doskonałości, zwłaszcza w młodym wieku, jest szkodliwe. —

Żaden kray bez praw dobrych stać nie może. — Wolność poddanych przyczynia się do szczęśliwości narodów. — Zawsze pokoy lepszy od wojny nawet naysprawiedliwszey — W wierszach podobnieź doświadczali zdolności swoiey.

II.

LA LANGUE FRANÇOISE.

PREMIERE CLASSE. On a instruit les eleves de cette classe dans la lecture, et principalement dans la juste et bonne prononciation. Dans la suivante on leur a appris à changer l'article defini, indefini et à conjuguer les verbes *auxiliaires*. On leur a fait aussi apprendre par coeur beaucoup de mots les plus necessaires et les manieres de parler les plus usitées dans le discours familier. Ils ont été exercées dans la déclamation par les fables tirées de Mr. Selis.

SECONDE CLASSE. Depuis le nouvel an, c'est-à-dire, à commencer du jour où l'on a chargé Mr. Nicole l'enseignement dans cette classe, il s'est efforcé d'accoutumer les écoliers à une pure prononciation françoise en leur faisant lire, dans le livre élémentaire de Mr. Gedike:

Pyrrhus et Fabricius, Pyrrhus et Cinéas, le combat des trois freres Horaces et des Curiaces, Régulus etc.

Les écoliers ont dû traduire chaque morceau *mot pour mot*, en suite *en bon Polonois*, pourquils apprissent à connoître foncièrement le génie des deux langues en comparant sans cesse l'une avec l'autre. L'ortographe, en cet exercice, n'a jamais été perdue de vue.

L'on a traité des parties du discours, et sur-tout du nom, des pronoms, des verbes. Les écoliersse sont familiarisés avec les verbes réguliers et irréguliers en les conjuguant avec négation et interrogation, avec négation et interrogation à la fois. De

vive voix ils ont traduit en françois des lettres faciles qu'on leur dictoit en Polonois.

Comme ce n'est qu'à force de parler, bien ou mal, qu'on vient à bout d'atteindre le but le plus essentiel dans les langues vivantes, on leur a fait apprendre des dialogues familiers par coeur, mais de façon que, dans cette espece de conversation, ils pussent rendre le compte le plus exact de chaque mot, de chaque expression et de chaque propriété françoise.

Des lettres polonoises, à leur portée, qu'ils devoient mettre en françois par écrit chez eux, ont été ponctuellement corrigées dans la classe, et par ce moyen on les a mis à même de se perfectionner dans l'ortographe. Pourqu'ils s'exercassent dans la déclamation, on leur a fait apprendre des fables de Lafontaine et d'autres petits morceaux en prose.

TROISIEME CLASSE. L'on a pris à tâche de suivre, dans cette classe, le plan qu'on avoit tracé pour la seconde. Toute la différence consiste en ce que les leçons ont été proportionnées à la capacité des écoliers. Voici les morceaux qu'ils ont traduits depuis l'examen de Mars:

L'homme sauvage et l'homme civil, le riche digne de l'être, le pouvoir de la pitié par d'Arnaud.

On a sans cesse comparé le génie de la langue françoise avec celui de la polonoise, et l'on s'est efforcé de rendre familières aux écoliers les différentes tournures de la langue étrangere. D'après la grammaire de Mr. Wailly, l'on a traité des noms de nombre, des degrés de comparaison, du masculin et du féminin des adjectifs; de la formation du pluriel des noms, soit substantifs, soit adjectifs; des diverses sortes de pronoms et de la place qu'ils doivent occuper; enfin, des verbes actifs, passifs, neutres, pronominaux et impersonnels.

Les écoliers ont mis le tout en pratique, soit en traduisant de vive voix des lettres du polonois en françois, soit en mettant par écrit en françois ce qu'on leur dictoit en polonois. Les fables de Mr. Florian, ainsi que d'autres beaux morceaux en prose, leur ont servi de modele pour les déclamations.

QUATRIEME CLASSE. Dans celle-ci, l'on ne s'est pas non plus écarté de la méthode qu'on avoit adoptée pour les autres. S'il est tout-a-fait inutile de répéter ce qu'on a dit à ce sujet, il n'est pas moins naturel que tous les objets de cette classe ont dû être adaptés aux progrès que les écoliers avoient déjà faits dans la langue françoise. Depuis l'examen de Mars, ils ont traduit *la découverte de l'Amérique* par Raynal. On a traité avec eux de la Syntaxe d'après la grammaire de Mr. Wailly. De temps en temps on leur a dicté des gallicismes avec lesquels ils se sont familiarisés, et l'on a choisi, pour leurs déclamations, les passages les plus saillans de différens auteurs.

CINQUIEME CLASSE. Les regles de la versification françoise, l'Ode, la Poésie Pastorale, et le style épistolaire, ont été dans cette Classe le sujet des exercices des élèves. Pour leur donner une idée de la Littérature françoise, on leur a fait lire, traduire et rendre avec leurs propres expressions les notices littéraires sur les deux genres de Poésie énoncés ci-dessus, et sur les auteurs qui sy sont distingués d'après Mr *Philippe-Siefert*. Pour les exercer à la prononciation, ils ont déclamé quelques morceaux de Poésie, comme stances spirituelles, *de la puissance et de la bonté de Dieu*, de François Malherbe. *Ode à la fortune*, de Jean Bapt. Rousseau; *Douceurs de la vie champêtre*, par Honorat de Beuil Marquis de Racan; *Milon ou la Bienfaisance*, Idylle imitée de Gesner, par Mad: Constance Pipelet etc. et outre différentes traductions du Polonais en françois, ils ont encore traduit la 1e Eclogue de Virgile (Przekładania WJP. Jozefa Lipińskiego) et la Harangue de Catilina pour encourager ses soldats (Salust: Conj. de Cat: § 58.)

SIXIEME CLASSE. On a traité dans cette Classe de l'Eloquence académique et de l'Eloquence de la chaire. On a lu, et traduit du françois en polonais *l'Eloge de Frédéric II*, par François Apolline de Guibert; *un Morceau de l'oraison funèbre de la Duchesse d'Orléans*, par Jacques Bénigne Bossuet, et un Mor-

ceau de l'Oraison funèbre de M. de Turenne par Esprit Fléchier. La Poésie épique, la Poésie dramatique, (en particulier de la Comédie); Les notices littéraires sur les auteurs dont on a parlé (suit Ppe Siefert) ont fait le sujet des entretiens pendant la Classe. Des traductions du Polonais en Français, entre autres *Początki Xiegi I. z Eneidy Wirgiliusza*, *Opis burzy: rozbiecie okretów Eneasza* (przekładania Fr. Dmochowskiego); *Oratio Catilinæ qua sui de conj: concilii participes cohortatur* (Salust: conj: Cat: § 20); des descriptions des lettres, et des discours sur des sujets donnés ont servi à exercer les Elèves à l'usage de la langue, ainsi que différents morceaux de Poésie qu'ils ont déclamés, comme *Fragment du chant Ier de la Henriade* (de Voltaire) et *la scene Ie de l'Acte V. de Cinna* (par Pierre Corneille).

III.

DEUTSCHE SPRACHE UND LITERATUR.

Erste Klasse. Die Lehrlinge dieser Klasse wurden am Anfange in der reinen Aussprache sowohl einzelner Selbst- und Doppellaute, als auch in Verbindung mit den Mitlauten geübt. Darauf lasen sie in Fischers Lesebuch zuerst einzelne, in Sylben getheilten Wörter, in der Folge aber kurze Sätze und Erzählungen. Zur Uebung im richtigen Aussprechen waren ihnen einzelne Wörter auf die Tafel dictirt, die sie selbst verbesserten und gemäß den ihnen vorher erklärten Regeln in Sylben trennten. Sie lernten ferner aus der Kamiński'schen Grammatik Wörter und Gespräche auswendig; und einige leichten zu Deklamationen aus Gellerts Fabeln dictirten, in die polnische Sprache übersetzten, und verbesserten Stücke trugen sie mündlich vor. Zur Uebung im Recht-schreiben dienten ihnen kurze und leichte Sätze.

Zweite Klasse. Da den Lehrlingen dieser Klasse die deutschen Redetheile kürzlich erklärt waren, so änderten sie die regelmässigen und unregelmässigen Haupt- und Beiwörter, ferner die Hilfs- und die regelmässigen Zeitwörter verschiedener Arten ab, die sie sich theils mündlich, theils schriftlich ins Gedächtniss einprägten. Die Regeln über die Formen und das Geschlecht der Hauptwörter, über die Stufen der Beiwörter wurden erläutert. Zur Uebung in der Orthographie diktirte ihnen der Lehrer kurze Sätze auf die Tafel, die erst ins Polnische übersetzt und dann von ihnen nach den erläuterten orthographischen Regeln verbessert waren. In der Folge dienten ihnen hiezu kurze Erzählungen und Billeten, die sie hernach zu Hause niederschrieben, und dem Lehrer zur Korrektur einreichten. Aus der deutschen Sprache in die polnische übersetzten sie aus Wypisy I. Theil; aus der polnischen aber in die deutsche Billeten und die leichtesten Fabeln aus Krasicki.— Angemessene Bruchstücke aus verschiedenen Autoren waren ihnen zu Deklamationen diktirt, die sie ins Polnische übersetzten, orthographisch verbesserten und dann mündlich vortrugen.

Dritte Klasse. In dieser Klasse wiederholten die Lehrlinge die Grundsätze der zweiten Klasse, wie oben; dann änderten sie die unregelmässigen Zeitwörter ab, die sie sich mündlich und schriftlich ins Gedächtniss einprägten. Die syntaktischen Regeln über die Verbindung der Artikel, und Beiwörter mit den Hauptwörtern, über den Gebrauch der Zahl-Für-Vor-Zwischen-Binde-Mittel und Zeitwörter waren ihnen erklärt. Kurze Fabeln, Billeten und freundschaftliche Briefe diktirte ihnen der Lehrer auf die Tafel, die sie ins Polnische übersetzten, orthographisch verbesserten den syntaktischen Regeln gemäß zergliederten, dann zu Hause niederschrieben und dem Lehrer zur Korrektur einreichten. Zur mündlichen Uebersetzung aus der deutschen in die polnische Sprache dien-

ten ihnen Wypisy zweiter Theil, aus dem Polnischen aber ins Deutsche übertragen sie Billeten, kurze freundschaftliche Briefe, Erzählungen und Fabeln aus Krasicki. Fabeln, moralische Lehren u. d. g. aus verschiedenen Autoren wurden ihnen zu Deklamationen diktirt, die sie erst ins Polnische übersetzten, orthographisch verbesserten und dann mündlich vortrugen.

Vierte Klasse. Nachdem die Lehrlinge die Regeln, die in den niedern Klassen gegeben waren, wiederholt hatten, so wurden ihnen die Regeln über die Wortfolge, Sätze und Perioden nebst der Punktation vorgetragen. Die Geschichte von dem Ursprunge und der Ausbildung der deutschen Sprache war ihnen erklärt. Zuſt mündlichen Uebersetzung aus der deutschen in die polnische Sprache waren ihnen Bruchstücke aus Gesner, Voss, Schiller, Gellert, Hagedorn, Haller, Kleist, Zachariä diktirt, die sie dann deklamirten, da ihnen vorher eine kurze Geschichte von diesen Autoren und ihren vorzüglichsten Werken mitgetheilt war. Aus dem Polnischen ins Deutsche übersetzten sie leichte Stücke aus Wybor Poezyi. Theil Die ihnen aufgegebenen häuslichen Uebungen bestanden in Erzählungen und Briefen.

Fünfte Klasse. Es wurde hier eine kurze Uebersicht über den Ursprung und Fortgang der deutschen Literatur gegeben; dann die Arten der Poësie erklärt, die Autoren der deutschen Satyren, Lieder, Hymnen und Oden theorethisch mitgetheilt, aus denselben die auslesensten Bruchstücke diktirt, übersetzt, erläutert, in Prosa umgeändert und mündlich von ihnen vorgetragen. Ferner waren ihnen zu Deklamationen Bruchstücke aus Klopstocks Meßiade, aus Gotter, Dasch u. d. g. diktirt, deren Geschichte ihnen vorher erklärt ward. Aus dem Polnischen ins Deutsche übersetzten sie einige Satyren aus Krasicki, ferner Oden und Hymnen aus andern polnischen

Autoren. Zur Uebung im deutschen Styl wurden ihnen Briefe, moralische Schilderungen und Beschreibungen gegeben. Eine vorläufige Uebersicht von den verschiedenartigen deutschen Versen war ihnen zur lichtvollen Einsicht in die Klassischen Autoren mitgetheilt.

Sechste Klasse. Die Autoren der deutschen Elegie, Epopoë, Tragoedie, Comoedie und Opern waren ihnen erklärt, die auserlesensten Bruchstücke aus denselben diktirt, die sie zergliederten, übersetzten u. s. w. wie oben. Aus dem Polnischen ins Deutsche übersetzten sie einige Anreden aus Homers Iliade, und Bruchstücke aus Tragödien. — Zu häuslichen Uebungen waren ihnen verschiedene Themata, dergleichen Charakterschilderungen, Naturbeschreibungen, Briefe, kurze Reden aufgegeben.

IV.

L I N G V A L A T I N A.

CLASSIS I. Luculentæ lectioni, nominibus et verbis utriusque vocis ad normam inflectendis, pueruli primum incubuerunt. Tandem explicationi sententiarum Fabularumque Aesopise accinxere, exque his voces jam penitus enodatas ad Lexica redegerunt, easque memoriæ tradiderunt. Demum privatim substantiva cum adjectivis gradibusque comparationis copulando, scripserunt, nec non cogitata ex Latina Lingua in vernaculam et vicissim scripto mandavere. —

CLASIS II. Ex parte secunda Grammatices Kopczyńsianæ explicata sunt à Professore Garsczyński sequentia capita: De Generibus Nominum, Adjectivorum atque Substantivorum — De Gradibus Comparationis Adjectivorum — De Figuris — De Nominum Anomalium et Græco — Latinorum declinatione. Tandem de Conjugatione verborum varii generis æque

— 22 —
Activæ ac Passivæ Vocis. — Exemplorum vice, ex Tyrociniū Linguæ Latinæ parte posteriori, complures Narratiunculas in patriū reddidere sermonem, ac simul nonnulla fragmenta exercitiū privati gratia, analytice resolverunt, atque scripto mandata corrigenda Magistro reddidere. Studio huic duæ per hebdomadam horæ inpendebantur.

Duabus aliis horis dictabantur Discipulis Linguâ Polonâ a Professore *Grocholski* faciliora ad intelligendum fragmenta, quæ illi latine reddebant, emendanda. Dein ex Libro cui Titulus *Nauka czytania*; duo priora exercitia latino sermone interpretati sunt. Ad postremum, Colloquia — Fabulas Phædri-Excerpta historica, ad moderandam *Œrerum* et verborum dignitate vocem, memoria comprehenderunt.

CLASSIS III. Revocatis in mentem rudimentis, quæ jam in præcedenti Classe tractata sunt; contriverunt Discipuli legendo, Librum cui Titulus; Selecta ex Authoribus Classicis: Unde excerpta ex Aurelio Victore, Eutropio, Cornelio Nepote, Cicerone, Curtio, Phaëdro et ex aliis, qui memorato insunt libro, pervolventes, illustriora capita declamandi ergo, didicere, atque in vernaculam transtulere linguam, moderante Professore *Dziatkowski*.

Verum collecta jam per juvenes quantacunque verborum copia, facultasque dicendi, in cassum abiret, ni frequenti usu, qui omnium Magistrorum præcepta superat, exerceretur. Hac igitur ratione vertere Discipuli ex Patrio in Romanum sermonem, ex Morum Doctrina *Kopczyńscii* XXIV. Capita, duce Professore *Makulski*. Tum demum præcepta Grammatices, in exemplis demonstrata, usu atque crebri repetitione mente complexi sunt. Cæterum cujuslibet Authoris adjuncta erat notitia de vita ac scriptis, quibus innotuit.

CLASSIS IV. Constructionem Latinæ Linguæ majorem, ac omnia quæcunque ad rectam dicendi rationem atque elegantiam hujus Sermonis spectant, usu cum Tyronibus Classis IV. pertractavit Professor *Makulski*, explicatis Latine ex libro Dmo-

chovíi cui Titulus inscribitur, o Cnotach Towarzyskich XX. capitibus. Tum etiam ex Sallustio de Bello Jugurthino exercendi stili causa Capita XL Lingua vernacula chartis mandavere.

Dein Selecta ex Authoribus Latinis, parte posteriori, duabus per hebdomadam horis evoluta sunt cum Discipulis a Magistro *Lanckoroński*, qui habita ratione Grammatices excerpta ex Salustio de Conjuratone Catilinæ atque ex aliis, ut Livio, Tacito, Suetonio, Plinio Juniore, Cicerone etc. omni cum genere Analyseos Lingua reddidit vernacula. Hinc et inde, memoratu digniora non solum ad excolendos Juvenum animos, verum etiam declamandi causa, alumni memoriá persecuti sunt.

Quod tandem attinet rudimenta Poeticæ, Prosodiæ imprimis explicandæ accinxerunt sese Adolescentes, interprete Professore *Makulski*. Qua ad calcem perducta, Metrologiam aggressi sunt. — Cæterum cognitis varii generis pedibus, pro varietate Carminum, varia quoque exempla Poëtarum, nimirum: ex Ovidio, Horatio, Virgilio, Martiali, ac nostro quidem Janiccio memoriæ crediderunt. Fabulosa antiquorum Deorum heroumque historia, Geographia vetus et cetera antiquitatem spirantia, quibus recta intelligentia veterum Authorum carere nequit, hic magna ex parte adjuncta sunt.

Denique pro exercitiis privatis, jam litterulas, litterasque Latino composuere stilo, jam quantitatem prosodicam investigarunt, atque fracta Carmina in ordinem iterum redegerunt.

CLASSIS V. Repetitis ab ultimo initio præteritis, inchoata hoc modo persecutus est Professor *Makulski*. Livii historiarum Liber Imus ita explanatus est Auditoribus Classis hujus, ut quidquid nitoris, subtilitatis atque elegantię loquendi inde et aliunde collectum, hoc in oratione Dmochovii in Die Anniversario Ignatii Krasicki perorata, collocatum sit, quamque unica per septimanam hora, integram fere latine exposuerunt, methodo quali explicantur Authores Latini. —

Per Professore *Roszkowski* Una hora quavis hebdomada addictis huic Classi Juvenibus explicabatur Oratio Ciceronis

pro Lege Manilia, cujus dicto Argumento, quibusque constet partibus, omnes in ea res memoratu dignae expositae, et enodatae fuerunt. Orationis hujus magnam partem juvenes in vernaculam linguam exercitationis gratia verterunt, ac memoriae mandarunt. Una itidem hora lectioni atque explicationi majoris partis Operis Konarsciani de arte bene cogitanda data fuerat; una denique quavis Septimana peracta fuit, in perlegendis ac emendandis juvenum domesticis lucubrationibus. Ad exercendum stilum verterunt in linguam Patriam sequentes orationes. Camilli ad Ardeates ex Livii Lib: V. Laeti Praefecti ad Milites — Catonis pro Lege Oppia ex Livii Li: XXXIV. — Civis mortui vicini ex Xenophontis Lib: 8. — Alexandri ad Legatos Darii, ex Curtii Lib: IV. — Darii ad Milites, Curtii Lib: IV. — Annii Sætini Praetoris Latinorum ad suos ex Livii Lib: VIII. ac alias complures Pari modo ex Lingua Polonica in linguam Latinam verterunt aliquot breves orationes. Superius enumeratas Orationes memoriae mandarunt, easque declamare possunt.

Tandem incubuerunt Auditores cum Professore *Makulski* duobus Libris prioribus Odarum Horatii. Ita nimirum ut explicato scujusvis Carminis argumento expositaque metri ratione, tractim de virtutibus ac vitiis carminis lyriaci, de generum in strophias compositione, deque omni eruditione antiquitatum disputatum sit. Interpretationes insuper variorum Gentis Polonae Poëtarum, cum fonte hujus Principis Lyricorum, comparatae, Caeterum Konarscius et Sarbievius hic haud neglecti. Denique complures Odas dulcedine quadam et sententiis eximiis commendatas, perorandi causa didicerunt.

CLASSIS VI. Cum auditoribus Classis hujus pervolutavit Professor *Makulski*, ex Annalium Taciti Libros priores duos collate cum interpretationibus Koiałowicij et Naruszewii. Item Annales Orechovii Duos. — Ex Martini Cromeri Varmiensis Episcopi Polonia, sive de Regimine et rebus gestis Polonorum unicum Librum.

Per Professore *Roszkowski* Lingua Latina hac in classe tribus horis in hebdomada tradebatur; harum una, explicabatur

Ora-

Oratio Ciceronis in Antonium, nempe Philippica II. dicta, cuius magnam partem memoriæ mandaverunt, ac Polonico idiomate reddiderunt. Alteram horam lectioni Ciceronis libri I. et II. de Oratore impenderunt; tertia vero data erat lectioni rerum pro domesticis laboribus, exercitationis causa designatarum: Nempe. — Oratio Xerxis ad Senatum, — Mardonii — Artabani — itidem Xerxis ad Orationem Artabani respondentis. Orationes hæ depromptæ fuerunt ex Herodoti Lib. VIII. — Archidami Spartanorum Regis ex Thucydide. — Alexandri Magni ad Milites. — Manlii Torquati ex Livii Lib: XXII. et aliæ complures. Has orationes e memoria declamare sunt parati, ac earum versiones a se elaboratas perlegere. Præterea exercitationis causa aliquot compositiones proprio Marte Lingua Latina fecerant.

Ex Virgilio Aeneide Libri I. II. et III. integri expositi sunt, simul etiam Interpretes hujus divini Poetæ, utpote Andreas Kochanovius et Dmochovius, assidue ante oculos auditorum versati cumque fonte ipso atque inter se comparati sunt. — Tandem ex Horatio de arte Poëtica Epistola ad Pisones pertractata est integra. Hic et alibi elegantiæ stili, ingenia Authorum, modusque diversus scribendi observata sunt. — Ex multis multa egregia avide arripuerunt et declamarunt. In hanc lectionem duas cum Alumnis in septimana horas contulit Professor *Makulski*.

L I N G U A G R A E C A.

Studium Linguae hujus post excessum è vivis Professoris *Mtochowski*, suscepit jam ineunte semestri altero Professor *Makulski*. Quantum igitur per otium et exiguitatem temporis licuit; pertractata sunt cum Auditoribus Classis V. rudimenta Grammatices Butmanianæ; ad eaque confirmanda nonnulla apophthegmata, Fabulasque Aesopi cum analysi, interpretati sunt.

Auditores Classis VI. revocatis in memoriâ principis, complura excerpta ex Aeliano, Polyæno, Strabone, Apollodoro

Luciano, Xenophonte, Herodoto et Anacreonte, ut sunt in Selectis Gedikianis, præmissa explicatione memoriæ tradiderunt. Unica in utraque Classe per hebdomadam hora huic studio destinata erat.

V.

J E O G R A F I I A.

KLASSA I. Po daném stosownie do pojęcia Uczniów wyobrażeniu o téy nauce, okazany im był kształt i obrot ziemi, podział iéy na pięć części, znaczniejsze morza, odnogi, rzeki, góry i t.d. Po czém przystąpił Nauczyciel P. *Buchartowski* do ogólnej karty Europy, i okazał znajdujące się w niéy Państwa, z wyliczeniem miast stołecznych. — Udzieliwszy nakoniec Uczniom ogólnej wiadomości o innych częściach świata, namienił w krótkości o Xięstwie Warszawskiem, podług dzieła X. Mierzińskiego.

KLASSA II. Okazawszy Uczniom dawne Królestwo Polskie w swéy obszerności, i porównawszy ie z terażniejszym Xięstwem Warszawskiem, tenże sam Nauczyciel co w Klasie poprzedzającej, wyliczył. znaczniejsze miasta i zdarzone osobliwości. Xiązka pod tytułem: Nowe odmiany zasze w Jeografii od roku 1806. aż do roku 1811. iako też Jeografia X. Wyrwiczka były do tego przewodnikami. Wreszcie, obszerniej niż w Klasie rwszéy opisał Państwa Anglii, Danii, Norwegii i Szwecyi, podług dzieła X. Siarczyńskiego.

KLASSA III. Po wyłożeniu w krótkości zasad Jeografii Matematycznej i objaśnieniu takowéy na kuli ziemskiej; przystąpił Nauczyciel P. *Lanckoroński* do opisanía Kraiów Niemieckich, których naprzód w ogólności rys polityczno-fizyczny uczyniwszy, przeszedł następnie w szczególności tymże

sposobem wszystkie królestwa i Xięstwa do związku Reńskiego należące; przy podziale których, oznaczył stosunek dawnych Prowincy do Departamentów, lub Cyrkułów, iakie teraz składają. Podług tegoż układu zakończył w téj klasie naukę Jeografii o Państwach korony Austryackiéj, Cesarstwie Franquzkiém. Do pomocy używał Nauczyciel Jeografii Powszechnéj przez P. Guthrie w Paryżu roku 1811. wydanéj.

VI.

HISTORIA POLSKA.

Kurs pierwszy.

KLASSA II. *Przebiegłszy w krótkości Nauczyciel P. Jasiński* Historją mniéj pewną przed Mieczysławem 1wszym, udzielił obszerniejszéz Ucznióm wiadomości o dzieiach Narodowych aż do czasów Kazimierza Wgo.

KLASSA III. Tenże sam Nauczyciel zacząwszy Dzieie oyczyste od roku 1333. doszedł do ostatniego rozbioru Polski, to iest, do roku 1795. wyluszczając znakomitsze czyny każdego z Królów, lata panowania i miejsce gdzie pochowanym został, zwracał oraz uwagę Uczniów na postęp oświecenia i obyczaje Polaków.

Kurs drugi.

KLASSA IV. i V. Ucznióm tych Klass dawana była obszerniejsza dzieiów oyczystych wiadomość podług zbioru JP. Bandtkie, ile iednak rzecz wymagała przeczytano uwagi od innych Pisarzów podane. — Stosownie do planu przez Dyrekcyą Edukacyjną zaleconego, zacząwszy od pierwiastków. Narodu Polskiego dociągnął Nauczyciel P. *Lanckoroński* z Uczniami Klassy IV. do roku 1505. — w Klásie zaś V. aż do ostatniego

podziału Polski od Ludwika zacząwszy. — W czasie wolniejszym czytano w téjże Klasie niektóre wyjątki ze zbioru Łubińskiego o Rządzie Polskim. —

VII.

HISTORIA POWSZECHNA.

KLASSA I. Po uczynionym w krótkości do téj nauki wstępie, Nauczyciel P. *Wagner*, idąc porządkiem okresów, wystawił Uczniom rys chronologiczny Historji Powszechnéj; namieniając o znakomitszych narodach, osobliwszych odkryciach, wynalazkach, i ludziach stanowiących Epoki w dziejach świata. Do pomocy używał dzieła Bredowa.

KLASSA II. Kurs pierwszy Dzieiów powszechnych w téj Klasie rozpoczął Pr. *Grocholski*, od stworzenia świata, a dociągnął do upadku państwa Rzymskiego na zachodzie. Staraniem było Nauczyciela wprawiać Uczniów w ciągle opowiadanie rzeczy, i wbić im w pamięć lat znakomitszych wypadków.

KLASSA III. Tenże sam Nauczyciel co w Klasie poprzedzającej i tegoż iak wyżéj trzymający się sposobu, przeszedł 5. okresów Historji Powszechnéj, od Narodzenia Chrystusa zacząwszy, aż do roku 1492. czyli do odkrycia Ameryki. W obudwóch Klassach trzymał się układu skróconego Schröcka.

KLASSA IV. Kurs drugi. Po wyłożeniu zasad Historji i korzyści z niéj wypływających, zaczął obszerniejsze opowiadanie dzieiów powszechnych Prof: *Działkowski* od Adama. Wyliczając Uczniom powstania i upadki kolejne narodów; a między temi wzrost kunsztów, rzemioł, obyczajów i oświecenia, doszedł do Narodzenia Chrystusa podług podziału Schröcka.

KLASSA V. Dalszy ciąg od powyższej Epoki zacząwszy, i obszerniejszy wykład dzieiów powszechnych, opowiadał Uczniom téy i następującej Klasy, podług porządku Rustana, Professor Historji *Makulski*; zwracając ich uwagę na charaktery znakomitszych osób, które były sprężyną szczęścia lub nieszczęścia narodów, na skutki iakie pociągnęła za sobą gruba ciemnota ludów, na wzrost nauk, gustu i obyczajów każdego wieku: tak przeszedł od Narodzenia Chrystusa aż do reformy Religji przez Lutra wieków XV.

KLASSA VI. Po ukończonym ciągu Historji powszechnéy, zaczętej od wieku XVI. a do naszych czasów doprowadzonéy; pominąwszy różne xiążki historyczne, iakie Uczniowie prywatnie czytali: rozbierano przez dwie godziny w tygodniu dzieło *Kondyllaka o nauce Historji*. Zastanawiano się szczegolniey nad Rządem Kantonów Szwajcarskich, dawnym Polskim, Angielskim, Szwedzkim, Moskiewskim, państw Niemieckich i zjednoczonych Stanów w Ameryce.

VIII.

ARYTMETYKA. ALGIEBRA. JEOMETRYA.

KLASSA I. *Arytmetyka.* — W pierwszym półroczu wprawiani byli Uczniowie w cztery działania arytmetyczne na liczbach pojedynczych; w drugim zaś rozwiązywali zadania na liczbach ilorakich; Nauczyciel *P. Wagner* w dawaniu téy nauki stosował się do Arytmetyki *Lhuilliera*.

Jeometrya. — Nauczyciel *P. Wagner*. Dla wprawienia Uczniów w zrozumienie wyrazów technicznych téy nauki; wybierał z niéy nayłatwiejsze wiadomości, iako to: o liniach, kątach, trójkątach, kwadratach, kole i t. d. podał sposoby mechaniczne prowadzenia prostopadłej, dzielenia linii na części równe, wynaydowania powierzchni prostokątów, wytykania linii prostych na gruncie, mierzenia domów, ogrodów, i t. p. Używał do téy nauki dzieł *Lhuilliera* i *Clairaut*.

KLASSA II. Arytmetyka.— Nauczyciel *X. Garszczyński*. Powtorzywszy z Uczniami wiadomości nabyte w Klasie I. wyłożył cztery działania z ułomkami zwyczajnymi i dziesiętnymi, regułę trzech prosta i odwrotną, tudzież skrócone znaki algebraiczne. Używał do téj nauki Arytmetyki *Lhuilliera* i *Algiebry Eulera*

Jeometrya. Nauczyciel *P. Wagner*. Wykładał Uczniom wiadomości początkowe o liniach prostych, okręgu koła, o kątach prostych, ostrych, roztwartych, przyległych, w wierzchołku przeciwległych, o przystawaniu trójkątów, o liniach prostopadłych. Wybierał te wiadomości z *Jeometryi* przepisanej na Szkoły *Depar.*

KLASSA III.— W téj klasie nauki Matematyczne dawał *X. Dziatkowski*.

Arytmetyka, — Wyłożone były Uczniom podług *Arytmetyki Lhuilliera* Reguła trzech prosta, odwrotna, procentu, spółki, o zamianie pieniędzy, o miarach i wagach, o Regule składaney i *tańcuchowey*. Nareszcie z *Jeometryi Lhuilliera* dany był sposób podnoszenia liczb do kwadratu i wyciągania pierwiastków kwadratowych, jako też własności proporcyy *Arytmetycznych* i *Jeometrycznych*.

Algebra— Po wyłożeniu poprzedniczych wiadomości dawane były pierwsze początki *Algiebry*, stosowne zadania częścią w szkole, częścią w domu Uczniowie rozwiązywali. Nauka ta dawana była podług dzieła *Lacroix*.

Jeometrya— Trzymając się Nauczyciel dzieła od *Prześw.* Dyrekcyi na szkoły Departamentowe przepisanego wyłożył z niego Uczniom sześć pierwszych rozdziałów.

KLASSA IV. W téj klasie nauki Matematyczne dawał *X. Dziatkowski*.

Algebra — Wyłożone były Uczniom cztery działania proste, składowe i ułomkowe na znakach ogólnych: podany był sposób przerabiania równań pierwszego stopnia z jedną,

dwiema i trzema niewiadomemi. Przystąpił potem Nauczyciel do wykładu równań drugiego stopnia, ciągów arytmetycznych i geometrycznych na znakach liczbowych, nakoniec teorii Logarytmów. Do téj nauki użyte były dzieła, *Algibra Lhuillera, Eulera, Lacroix*.

Jeometrya. — Nauczyciel trzymając się dzieła Elementarnego, dawał o podobieństwie wielokątów, a szczególnięj trójkątów i o proporcjonalności ich boków, o wielokątach w koło wpisanych i opisanych na kole. O powierzchni koła i stosunku okręgu do średnicy. Wyłożywszy nareszcie Trygonometrią prostokreślną, usposabiał Uczniów do Miernictwa trzymając się dzieła *Jeometryi praktycznéj Zaborowskiego*, i okazał im wszelkie przypadki przy wymiarze wsi Wawrzyszewa.

KLASSA V. W téj klasie nauki Matematyczne dawał X. *Bystrzycki*.

Algibra — Wprawiani byli Uczniowie w dzielenie ilości algebraicznych ilorazkich, wynaydowanie naywiększego spólnego dzielnika tychże ilości, podnoszenie liczb do sześciannu i wyciąganie pierwiastku sześciennego. Wyprowadzili formuły ogólne na rozwiązywanie zagadnień stopnia pierwszego z jakąkolwiek liczbą ilości niewiadomych. Nastąpił potem kalkuł z ilościami będącemi pod znakiem pierwiastkowym i mającemi wykładniki ułomkowe. Nakoniec rozwiązywali zagadnienia stopni wyższych, które na wzór 2go stopnia rozwiązane być mogą. Nauczyciel trzymał się dzieł *Bezout, Clairaut, Lacroix*.

Stercometrya. — Własności płaszczyzn spotykających się, iako też linii prostych przez płaszczyzny równoodległe przeciętych. Własności kątów wielościennych, tudzież wielościannów. Mierzenie objętości graniastosłupów i ostrosłupów. Podobieństwo wielościannów. Własności trzech brył okrągłych, wymiar ich objętości i podobieństwo. Do wyłożenia tych materyy używał Nauczyciel *Jeometryi Legendre i Lacroix*.

Trygonometrya Sferyczna. — Nauczyciel trzymając się dzieła *Bezout* wyłożył własności trójkątów sferycznych pro-

ostrokątnych, ostrokątnych, z przystosowaniem do rozwiązania zagadnień.

KLASSA VI. W téy klasie nauki Matematyczne dawał X. Bystrzycki-

Algebra — Własności linii krzywych z przecięcia ostrokątnego wynikających — Teorya trzech gatunków kombinacyi. — Binom Newtona dwoma sposobami wyprowadzony. Tenże Binom z wykładnikiem ułomkowym dla znalezienia formuły wyciągania pierwiastków rozmaitych mnogości — Wzór rozbioru ilości wykładnikowey A^x Stąd wyprowadzone były wzory Logarytmowe. Podług wynalezionéy formuły, dla wprawy szukali Uczniowie Logarytmu liczby 9. Do wyłuszczenia tych materyj używał Nauczyciel dzieł *Bezout*, *Lacroix*, *Biot*.

Jeometrya opisująca — Dla dania wyobrażenia téy nauki wybrał Nauczyciel z dzieła *Monge* niektóre zagadnienia o projekcyi punktu, linii prostéy, płaszczyzny. Okazał potém przystosowanie téy nauki do rysunku kart ieograficznych, tudzież machin użytecznych w społeczności. Do tego używał dzieła *Hachette*. Nauczyciel zaś Rysunków P. *Maierski* okazał Uczniom sposób rysowania dziesięciu machin elementarnych z tegoż dzieła, iako też i inszych machin *Hidraulicznych*.

IX.

KLASSA I. *Historja naturalna* — Nauczyciel P. *Bucharowski* dał naprzód opisanie zwierząt użyteczniejszych, powtóre wyłożył w krótkości układ I. Gromady zwierząt na Rzędy, Rodzaje, Gatunki etc. używał do tego dzieła Czempńskiego.

KLASSA II. *Historja naturalna*. — Nauczyciel P. *Bucharowski* Wyłożył Uczniom trzy gromady, to jest ptaków, gadu i ryb. używał do tego dzieła Czempńskiego.

Fizyka. — Nauczyciel *X. Garsczyński*. Wyłożył Uczniom z Fizyki Osieńskiego własności ciał najbardziej w zmysły uderzających.

KLASSA III. *Historia naturalna* — Nauczyciel *P. Buchartowski*. Opisał Uczniom z dzieła Kluka gromady owadu i robaków.

Fizyka — Nauczyciel *X. Garsczyński*. Wykładał Uczniom z Fizyki Osieńskiego; Własności ciepłota, materji, magnetycznej i wody, okazując doświadczeniami celniejsze skutki.

KLASSA IV. *Historia naturalna* — *Botanika*. — Nauczyciel *X. Grocholski* tłumaczył Uczniom skład roślin zewnętrzny, teorią szczepienia, oczkowania, dawał terminologią roślin, wprawiał Uczniów w poznawanie roślin krajowych, dzikich, ogrodowych pożytecznych i szkodliwych. Do tej nauki używał dzieł *Jundzitta* i *Wildenowa*.

Fizyka. Nauczyciel *X. Działkowski* wyłożył z Fizyki Osieńskiego własności fizyczne powietrza: okazawszy iż woda w naczyńach spótkujących utrzymuje się do iednakowej wysokości, wytłumaczył skład pompy trojkiego gatunku, iako też różnych gatunków Barometru. Nakoniec wyłożył teorią biegu ciał i machin pojedynczych.

KLASSA V. W tej klasie nauki fizyczne dawał *X. Bystrzycki*.

Fizyka Chemiczna — Wyłożył Nauczyciel z Fizyki Osieńskiego własności chemiczne powietrza i wody, tudzież rozmaitych gazów. Z tegoż Autora Fizyki wykładał Hidrostatykę i Hidraulikę, okazując przy doświadczeniach maszyny i narzędzia użyteczniejsze w społeczeńści.

KLASSA VI. W tej klasie dawał nauki fizyczne *X. Bystrzycki*.

Historia naturalna. — *Mineralogija*. — Okazawszy Nauczyciel iaki jest układ *Wernera* i *Hay* Mineralogii, dawał te

naukę podług dzieła *Brochant* zastanawiając się szczególnie nad metalami.

Fizyka. Optyka. Początki Astronomii. — Wiadomości Optyki i narzędzi do niej służących wykładane były z Fizyki Osińskiego. Początki zaś Astronomii dawane były podług dzieła *Lalanda* i Jeografii astronomicznej *Sniadeckiego*.

Chimii. — Dawana była z dzieła *Furcroy* przepisane od Prześ: Dyrekcyi na Szkoły Departamentowe.

X.

P R A W O.

Prawo natury, Prawo Ekonomiczne, Prawo Polityczne. Nauka Prawa dawana była przez Professora *Roszkowskiego*, w Klasie IV. V. i VI. rozpoczęta pierwéy w tym szkolnym roku, nim Plan Nauk na szkoły Departamentowe od Prześwie:tnéy Dyrekcyi Edukacyi Publicznej był nam przesłany, w którym dawanie Prawa wspomnionego nie iest zalecone. Lecz odebrawszy Plan w śródku roku, trudno było z nauką prawa czynić przerwę.

XI.

L O I K A.

KLASSA V. Nauczyciel X. *Bystrzycki*. Dawał Uczniom Loikę podług rękopismu X. *Przeczytańskiego*. Uważano człowieka samotnego, zastanawiano się nad narzędziami wzbudzającemi czucie, i władzami duszy; Stąd wyprowadzono trzy sądy, połączenia, przypomnienia i porównania. Okazano skutki wyobraźni, tudzież przypadki, w których ta władza w błąd wprawia. Wyprowadzone były użytki sądu domysłnego i wskazane przypadki w których taki sąd do błędu prowadzi. Uważając potem człowieka w społeczności żyjącego, okazano, ile towarzystwo przyczynia się do rozszerzenia wiadomości: Okazawszy rozbiór czucia i myśli, iako też zbiór wyobrażeń, wyłożone były sposoby rozumowania.

Wykładał prócz tego Nauczyciel dla Uczniów Loikę Kon-
dyllaka, i niektóre wyjątki z Loiki Genuensa. Aby zaś Ucznio-
wie mieli wiadomość o opiniach filozofów; wyłożył im Nau-
czyciel z dzieła *Degerando* krótki rys Historji filozofji roz-
dzielonyj na pięć okresów, w szczególności zastanawiano się
nad 1. i 2gim okresem.

XII.

NAUKA RELIGII y MORALNOŚCI.

W KLASSIE I. X. *Czarnecki* Rektor przeszedł z Uczniami
w ciągu roku Część I. Katechizmu mniejszego *Fleurego* z Hi-
storyi S. od stworzenia świata do zburzenia Jerozolimy i roz-
proszenia Żydów.

Co do nauki Moralnej objaśnił tenże Rektor niektóre
paragrafy z książeczki pod tytułem: Nauka Chrześcijańska i Oby-
czajowa.

W KLASSIE II. XX. [Professorowie *Garsczyński* i *Gro-
cholski* w dwóch oddziałach objaśnili Część II. Katechizmu
mniejszego *Fleuryego*. Czytywali z Uczniami Obyczaje Izraeli-
tów.

Z nauki Moralnej wykładali artykuły następujące: o Przy-
jaźni — Rzetelności — Wierności — Cierpliwości — Ludzkości —
Wdzięczności i t. d.

W KLASSIE III. X. Professor *Działkowski* objaśnił Część
I. Katechizmu większego *Fleurego*. Czytywał *Zycie Chrystusa*
i doszedł do Paragrafu XVII. Rozd. III. Do nauki Moralnej
używał dzieła pod tytułem: o Cnotach towarzyskich i wystę-
pkach im przeciwnych.

W KLASSIE IV. Z początku roku X. Professor *Makulski*,
późniiej X. *Madaliński* objaśniał Część 2gą Katechizmu wię-

kszego X. Fleurego. Dano Uczniom wiadomość o Obyczajach dawnych Chrześcian. — Do nauki Moralnéj wybierano kawałki z dzieł Seneki i Cycerona ściągające się do umiarkowania namiętności.

W KLASSIE V. i VI. połączonych na naukę Religii i Moralności, X. *Madaliński* dawał Historją Kościoła powszechnego, zaczawszy od początku doszedł do czasów dzisiejszych. W materji moralnéj tłumaczył dzieło Cycerona de Officiis.

XIII.

K A L L I G R A F I I A.

W KLASSIE I. i II. trudnił się daniem Kalligrafii w godzinach Planem oznaczonych P. *Podbielski*. W Klasie III. P. *Buchartowski*.

XIV.

R Y S U N K I.

Nauczyciel P. *Maierski* wprawiał Uczniów Klasy I. w kręślenie linii prostych od ręki w różnych położeniach: z tych wyprowadził różne figury ieometryczne, przez co i ręka i oko wprawy nabyły. Daléy podał sposób dzielenia oka, nosa, ust, ucha i kręślenia twarzy podług podziału tych części.

Tenże Nauczyciel Uczniów Klasy II. i III. zatrudniał kopiowaniem różnych Oryginałów, które pierwéy Uczniowie w jego przytomności na Tablicy rysowali, dla uniknienia błędów na papierze.

W KLASSIE IV. X. Professor *Garsczyński* dawszy poznać Uczniom charaktery używane w rysunkach topograficznych i wprawiwszy w dokładne onych odrabianie, lepiéy rysującym

podał plany imaginacyjne do odrysowania — Niektórzy Uczniowie z własnej imaginacyi podobne rysowali. — Inni nakoniec rysowali kredą różne widoki, głowy, kwiaty, popiersia i t. d.

W KLASSIE V. tenże Professor *Garsczyński* dawał rysunki topograficzne.

W KLASSIE VI. P. *Maierski* trudnił Uczniów rysowaniem Problematów Perspektywy.

Popis Publiczny odprawi się w następującym sposobie:

W Czwartek, to jest Dnia 22. Uczniowie Klass I. i II.

W Piątek, to jest Dnia 23. Uczniowie Klass III. i IV.

W Sobotę, to jest Dnia 24. Uczniowie Klass V. i VI. a to dnia każdego od godziny siódmej do dwunastey z rana.

Poczém dnia 24. Uczeń Klassy VI. *Walenty Zieliński* złoży podziękowanie Naywyższej Magistraturze czuwaiącej nad dobrem edukującej się młodzieży.

Po Mowie mianey przez Rektora Szkół, Uczniowie Klass niższych Laury, wyższych zaś Xiążki w nagrodę odbiora.

Nakoniec nastąpi czytanie Listy Uczniów, którzy w ciągu roku szkolnego przez pilność stałą, znaczny postępek w naukach i chwalebne obyczaje na pochwałę prawdziwie zasłużyli.

Dnia 25. z rana prace szkolne zakończone będą przez spowiedź i Komunią S. i wstrzymane do dnia 1go Września roku bieżącego.

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAŃ
BIBLIOTEKA
20-3-0 Warszawa, ul. Nowy Świat 20
Tel. 26-62-63

F

20.043
1813 1/2